

Liberal Düşünce Kendine Bakıyor

Matbuat Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Muhammed Nur Anbarlı'nın dergimiz editörü Melih Yürüşen'le Yaptığı Söyleşi

M.N.A. Sayın Yürüşen, Liberalizmin kökenleri 1800'li yıllara uzanmasına rağmen, Türkiye'de oldukça yeni telaffuz ediliyor (özellikle de son 10 yıldır...) Bunun bir sebebi, Liberal Düşünce dergisinin geç yayımlanması mı?

M.Y.: Herşeyden önce liberalizmin fikri köklerinin 1800'lerden çok önceye, 1600'le-rin sonlarına gittiğini vurgulamamız gerekiyor. Bunu bir düzeltme yapma amacıyla değil, bireyin, bütün değerlerin yaratıcısı olarak, benzersiz kıymetini ve önemini vurgulayan bir fikri örgüyü layıkıyla değerlendirmekte ne kadar geciktiğimizin altını çizmek için söylüyorum. Şüphesiz, bu gecikmenin sebebi, Liberal Düşünce dergisinin "geç yayımlanmış" olması değil. Böyle bir şeyi iddia etmek, hem ahmakça bir kendini beğenmişliğin olağanüstü bir işareti olurdu; hem de, Türk düşünce hayatında ve siyasi tarihinde bu fikri örgüyü köklü bir gelenek oluşturacak şekilde tesis ve tahkim etmekte belli ölçüler içinde başarısızlığa uğramış olsalar bile, onu en olumsuz şartlar altında ve neredeyse en pür biçimiyle savunup anlaşılması gayret harcayan fikir ve siyaset insanlarımızı karşı utanç verici bir haksızlık, bir çeşit cürüm...

Elbette bu noktada, bu insanların Prens Sabahattin gibi biraz çok bilinen örnekler di-

şında kimler oldukları sorulabilir. Bu sorunun cevabının, önemli ölçüde Liberal Düşünce'nin "Liberalizmin Tarihi"nden başlıklı bölümünde bulunabileceğini belirtmeliyim. Ancak 1930'ların başlarındaki başarısız demokrasiye geçiş denemelerinde seçmenlerine müdafaa ettiği davanın dünyanın her tarafında milyonlarca "güzide müfekkire"nin üstüne titrediği bir ideal olduğunu deklare eden İzmir Müstakil Mebus Namzedi Dr. Mutafa Ali'yi anlamlı bir örnek olarak hemen burada saygıyla anmak istiyorum. Dr. Mustafa Ali, "İzmir'in Muhterem Müntehibi Sanilerine!" şeklinde seslendiği seçmenlerinin huzuruna üç maddelik bir programla çıkıyordu. Bu üç maddeden birincisinin ilk cümlesi tek kelimededen ibaretti: "Liberalim". Mustafa Ali, daha sonra Millet Meclisi'ndeki mesaisinin, fikir hürriyetine ve bu hürriyetten doğan bütün şahsi hürriyetlere muzaheret etmek (korumak) gayesine matuf olacağını belirtmektedir. Bu çerçevede, kuvve-i teşriyyenin (kanun yapma kuvveti; yasama) iki meclise tevdiine, kuvvet-i icraiyyenin (yürütme) kuvve-i teşriyyeden tefrikine, kuvve-i adliyenin **tam ve mutlak istiklâlîne**, hükkâmı (hakimleri) alâkadar eden bilûmum işlerin meclis-i teşriyye tarafından müntehap (seçilmiş) mahkeme-i temyize verilmesine, Cumhurreisinin rey-i âmla (genel oyla) intihabına (seçilmesine) ve fırkaların (partilerin) fevkinde (üstünde) bulun-

masına taraftar olduğunu vurgulamaktadır. Mustafa Ali, son olaraksa, devletin iktisâ işlerine müdahalesinin asgarî hadde indirilmesi icap ettiğini söyleyerek, iktisadiyatta devletçiliğe değil ferdiyetçiliğe mütemayil olduğunu açıklamaktadır.

Dr. Mustafa Ali misalinin açıkça oraya koyduğu gibi "Liberalizm", şimdilerde *Liberal Düşünce* dergisinin teorik olarak temellendirip savunmaya çalıştığı şekliyle Türkiye'de daha önce de telâffuz edilmiştir. Ancak devletçiliğin gerek kollektif zihniyetin, gerekse resmi ideolojinin vazgeçilmez bir unsuru olduğu bir ülkede layık olduğu ilgiyi göremediği gibi, sadece resmi ideoloji taraftarlarından kaynaklanmayan çarpıtmalara da maruz kalmıştır.

Cumhuriyetin dört fobisinin bulunduğu sık sık belirtilir. Bunlardan biri de liberalizmdir. Ancak diğer fobi unsurlarının da liberalizmi karşılıklarına aldıkları, üstelik kimi durumlarda ona karşı "resmi" ideoloji taraftarlarından daha sert saldırılar yönelttikleri nedense pek vurgulanmamaktadır.

Sonuç olarak, liberalizmin ancak son on yıldır yaygın bir şekilde telaffuz edilmesiyle *Liberal Düşünce* dergisinin geç yayımlanması arasında bir ilişki belki kurulabilir. Ama bu ilişki -eğer kurulacaksa- tam da sorudakinin tersine tekabül eden bir ilişkidir. Yani *Liberal Düşünce*'nin "geç" yayımlanmış olması, liberalizmin yaygın şekilde telaffuz edilmesindeki gecikmenin sebeplerinden birisi değildir; entelektüel alanda kolektivist düşünce yapılarının hegemonya kurmuş olması ve bunların liberalizme karşı zımnî bir işbirliğine gitmeleri sonucunda liberal perspektifin ne ise o olarak kavranmasını sağlayacak zeminin yeni yeni oluşmaya başlaması "*Liberal Düşünce*" türünde bir derginin bu kadar geç vücut bulmasını sebebidir.

M.N.A.: Çıkış noktamız neler; derginin nasıl bir tepkiyle karşılaşmasını umuyorsunuz?

M.Y.: Sanıyorum bu sorunun muhtemel cevaplarından bir kısmı, birinci soru cevaplandırılırken verildi. Yani *Liberal Düşünce*, herşeyden önce bir gecikmeyi telafi etmeye gayretlerinin önemli bir boyutunu teşkil ediyor. Önemli bir boyutunu diyorum, çünkü Dergimiz, Liberal Düşünce Topluluğu'nun birbirlerini tamamlayan ve bundan dolayı da bir bütün olarak tasavvur ettiğimiz faaliyetlerinin bir parçası ve aşaması.

Gelelim sorunun diğer cevaplarına. *Liberal Düşünce*, realiteyi dışlamadığı veya onunla bağlarını koparmadığı için kavramsal pratikteki izdüşümüyle son derece büyük bir tutarlılık gösteren fikri bir örgüyü, bir ideolojiyi -liberalizmi- her yönüyle anlaşılır kılmayı ve tartışmayı hedefleyen bir dergi. Şüphesiz, bu tartışmaların eksenini sadece siyaset ve ahlak felsefesinde büyük önem taşıyan problematikler oluşturmayacak. Aynı zamanda, liberal doktrinin bir ılımlılık ve sağduyu doktrini olarak vasıflandırılmasına hak kazandıran ve Türkiye'nin laiklik probleminden Güneydoğu veya Kürt meselesine kadar bir takım hayati sorunlarına en makul çözümlerin zeminini teşkil edecek ilkeleri, kuralları ve değerleri bu tür sorunlarla ilişkilendirerek ele alacak. Nitekim, Liberal Düşünce'nin 2. sayısındaki "başkanlık sistemi" tartışmaları ve "paralı eğitim" konusundaki yazılar bu yaklaşımın iyi bir örneği olarak değerlendirilebilirler. Ancak bu noktada bir hususu önemle vurgulamamız gerekiyor sanırım. Liberal Düşünce, fiks bir liberalizm anlayışının savunulduğu ve sadece bu tür bir anlayışa sahip olanların yazdıkları veya yazabilecekleri bir dergi değil; böyle bir dergi olmayacak da! Liberallerin çeşitliliğe bir olgu olarak özel bir önem ve/veya değer atfettikleri bilinen bir gerçek. Bu gerçek, hiç şüphesiz, Liberal Düşünce için de geçerli. Çıkış noktamız konusunda benim bu söyleşi çerçevesinde söyleyebileceklerim bu kadar. Ancak daha fazlasını bekleyenler yahut arzu edenler için Liberal Düşünce'nin birinci sayısındaki bazı yazıları, mesela Atilla Yayla'nın "Pratikteki Açmazla-

rıyla Liberalizm ve Liberal Düşünce Topluluğu", Kazım Berzeg'in "Neden Liberalizm?" ve Mustafa Erdoğan'ın "Niçin Liberalizm?" başlıklı yazıları tavsiye edebilirim.

Sorunun ikinci bölümüne gelince. Dergiye yönelik tepkilerin ilk üç dört sayıdan sonra kristalize olacağını beklediğimi söyleyebilirim. Makul olanı da bu zaten. Bununla birlikte bazı erken tepkiler de satır aralarında hissedilmiyor veya kulağımıza gelmiyor değil. Örneğin, ilk sayımızda "laiklikle" ilgili iki yazının yer alması ve bunların aynı zamanda kapak spotu olması İslâmcı entellektüeller arasında belli bir şaşkınlık yarattı gibi geliyor bana. Oysa *Liberal Düşünce*'nin bu konudaki çizgisi çok açık: Eksiksiz bir din ve vicdan özgürlüğü ve bu özgürlüğü tam bir garanti altına alan, ancak bu özgürlüğün kullanılmasının tezahürleri karşısında tarafsız kalan bir devlet. Bu konuda kendi adıma şunu ekleyebilirim. Liberal perspektif, bu alanda laiklik kavramından daha çok hoşgörü kavramına başvurur ve sanıyorum onu Türkiye için son derece kullanışlı ve değerli kılan unsurlardan biri budur.

M.N.A.: Ülkemizde yaşanan yoğun kavramsal karmaşa içinde, doğru rotanızı belirlemek için referanslarınızı nasıl ve neye göre seçiyorsunuz? (Yani, kendisini "demokrat" olarak tanımlayanların "totaliter", "sosyalist" olarak tanımlayanların "Kemalist", "liberal" olarak tanımlayanların "sağcı-muhafazakâr" olabildiği; tanımlama araçlarının son derece karmaşık ve "buraya ait" olmadığı ülkemizde, aidiyet duygusunu nasıl üretmeyi düşünüyorsunuz?)

M.Y.: Türkiye'de yoğun bir kavram karmaşası yaşandığı şeklindeki tespitiniz benim de katıldığım bir tespit. Liberal Düşünce'nin yayımyanmasındaki saiklerden biri de bu zaten: liberalizm konusundaki dehşet verici çarpıtmaların ve liberal sıfatına yüklenen hepsi de birbiriyle tenakuz halinde bulunan niteliklerin yanlışlığını veya geçersizliğini teşhir etmek.

Liberal, kimisi için cinsel tavırlarında rahat kimse anlamına geliyor; bu tavra olumlu bir anlam izafe ediliyorsa "son derece liberal bir çifttir onlar; birbirlerini ilişkilerinde özgür/serbest bırakıyorlar" şeklinde ifadelerin onaylayıcı bir tonda söylendiğine şahit oluyorsunuz. Tabii tersi de aynı ölçüde geçerli; liberal bu çerçevede kullanıldığında istihza yüklü bir küçümsemeyi içerebiliyor bazan. Elbette, daha yaygın ve bilinçli bir çabayı yansıtan çarpıtmalar da sözkonusu. Liberalizmin bir "bencilik" ideolojisi olarak takdim edilmesi gibi. Bunun çok somut bir örneği *Hastane* adlı TV dizisi. Burada en vülger bir şekilde liberalizme saldırıldığını görüyorsunuz. Bireyden son derece yüksek moral standartlar ve yükümlülükler bekleyen fikri bir yapı "Ne olsa gider" şeklindeki immoral bir yaklaşımı meşrulaştıran bir "şey" olarak ayağa düşürülüyor. Şüphesiz sorunuz bu tür tutumlarla doğrudan ilişkili değil. Entellektüel pozisyonlarımızdaki bulanıklıklarla ilgili daha çok. Fakat o düzlemde de durum (umuz) hiç iç açıcı değil. Bununla birlikte, bu tür bir karmaşanın Liberal Düşünce için sözkonusu olduğunu söylemek sanıyorum mümkün değil. Bunun sebebi, Liberal Düşünce'nin referanslarının aslında hiçbir belirsizliğe yer vermeyecek ölçüde açık olması. Liberalizmin insan hakları ve özgürlükleri, kamu hakimiyeti ve hukuk devleti, hoşgörü ve çeşitlilik, kuvvetler ayrılığı ve liberal demokrasi, tercih hakkı ve piyasa ekonomisi ile organik ilişkilerinin bulunduğu inkâr edilmesi mümkün olmayan bir hakikattir artık. Liberaller bu hakikate atıfta bulunmak istedikleri zaman Locke, Hume, Smith, Spencer, Bastiat, Montesquieu, Tocqueville, Lord Acton, Mill, Mises, Hayek, Popper, Nozick, Rawls, Dworkin gibi isimlere giderler.

Şüphesiz bütün bunlar sorunuzun bir boyutuyla "buraya ait olmayan" tanımlama araçları problemiyle bizi de karşı karşıya bırakacakmış gibi görünmektedir. Ama tam da bu noktada bir ılımlılık ve sağduyu ideolojisi olarak liberalizmin bu tür bir tehlikeden mümkün

olan en üst seviyede masun olduğunu belirteceğim. Tabii bu, liberalizmin bu tür sorunlara kesin çözümler getirmiş olmasından kaynaklanmıyor; onun kavramsal örgüsünün kolektiviteleri değil bireyi esas almasından kaynaklanıyor. Bu açıdan bakıldığında, liberal için "aidiyet duygusunu" üretme diye bir problemin varlığından söz etmek çok anlamlı değildir. Bununla birlikte, liberalizm bireyin bu tür duyguları veya ihtiyaçları olabileceğini reddetmez ve onu giderme yollarının birey için daima açık tutulmasını sağlayayıp güvence altına alacak objektif kuralların tesisine büyük bir önem atfeder. Sorunuzun yanıtı sanıyorum bu yaklaşımın implikasyonlarında ve ima ettiklerinde gizli.

M.N.A.: Liberalizmin yeni "trend"-lerden biri olmasını nasıl karşılıyorsunuz?

M.Y.: Gerek kavramsal dokusuyla, gerekse bu dokunun pratikteki sonuçlarıyla liberalizm, Türkiye'nin büyük meselelerine çözüm getirebilecek başlıca fikri zemin bana göre. Bu yüzden onun yeni bir trend olarak belirlenmesini ümit verici bir gelişme olarak değerlendiriyorum. Elbette burada "yeni" trend ibaresinin ister istemez modayı çağrıştırması da söz konusu. Fakat bulunduğumuz noktada liberal pozisyonun gelip geçici bir modaya teka-bül ettiğini söylemek pek mümkün değil. Çünkü Türkiye'nin, teorik ve pratik bütünlüğü içinde liberalizme ihtiyacı var.

İnsanlarımız bilhassa adı açıkça konmadığı zaman liberal mesajları kolayca alıyorlar. Refah Partisi'nin "gardiyan devlet değil, garson devlet" sloganını veya vaadini hatırlayalım. Artık her siyasi oluşumun vurguladığı "vatandaş devlet için değildir, devlet vatandaş içindir" ibaresini hatırlayalım. Entellektüel düzlemde birey, bireysellik ve bireysel özgüven gibi kavramlara gitgide daha fazla başvurulduğunu hatırlayalım. Acaba bu kavramların içinde yeşerip serpildiği fikri zemin nerede dersiniz?

Sonuç olarak, Türkiye'de yaşayan insan-

ların mutlulukları için liberal siyaset pratiğinin ve bu pratiği besleyip şekillendirecek entellektüel zeminin varlığını kuvvetli bir biçimde hissettirilmesi şart. Bu ise, herşeyden önce, devletin -deideolojize edilmesini ve asli sınırlarına çekilmesini gerektiriyor. Bu gereklilik kuvveden fiile geçtiği, yani söz konusu trend sadece yeni olarak kalmayıp, aynı zamanda "köklü" ve "derin" bir trend haline geldiği zaman sanıyorum. Şimdi ümit verici olarak değerlendirdiğimiz gelişmeyi, tarihimizin önemli kesitlerinden biri olarak da değerlendirebileceğiz. Bilmem söylemem gerekiyor mu: *Liberal Düşünce* bunun için de var.

M.Y.: Sizce *Liberal Düşünce* dergisinin okur profili ne? Bu dergiyi kimler okumalı?

M.Y.: *Liberal Düşünce*, pür bir akademik dergi olmamakla birlikte, okurunu seçen ve okurundan biraz gayret bekleyen bir dergi. Şüphesiz bu, bizim okurumuzu yormak gibi özel bir niyetimiz bulunduğu anlamına gelmiyor. Sadece *Liberal Düşünce*'nin Türkiye'nin aktif ve siyaset üreticisi kesimlerine yönelik bir dergi olduğu anlamına geliyor. Okurlarımızın halihazırdaki profili de buna uyuyor zaten: Akademisyenler, üniversite öğrencileri, belki şaşkırtıcı gelecek ama bürokratlar, siyasetçiler ve müteşebbisler. Tabii liberalizme karşı argümanlar geliştiren anti-liberal entellektüellerin de *Liberal Düşünce*'yi takip ettiklerini veya edebileceklerini düşünüyoruz. En azından bunu ummak istiyoruz. Okur profilimiz içinde sunduğum üniversite öğrencileri - yüksek öğrenim gençliği *Liberal Düşünce*'yi okumalarını arzu ettiğimiz en önemli kesimi teşkil ediyor bizim için. Paralı eğitimin iktisadi rasyonelliğinin yanısıra, etik bakımdan haklılığını da savunan bir fikri örgüyü ön yargılardan arınarak ve peşin hükümlerden kaçınarak anlamlarını temenni ediyoruz. Tabii bu arada liberal etiketini "hava" olsun diye kullanıp da onu fütursuzca harcayanlar var. Pek umutlu olmamakla beraber onların da en azından neyi harcadıklarını fark etmeleri için *Liberal Düşünce*'nin bir vesile olmasını bekliyoruz.